

Polaks slavernijverleden en Beekes genitaal verminkte Sophia

*Leven en lijden van slaafgemaakten
aan het Pad van Wanica*

Nizaar Makdoembaks

Colofon

Redactie en aanvullend onderzoek

6575 Tekstbureau [www.6575.nl]

Tekstadviezen

Frans Meulenberg

Eindredactie

Kabos-Van der Vliet Redactie bureau [www.kabosvandervliet.nl]

Illustraties

Michiel Tan

Vormgeving

www.jouwboekdrukkerij.com

Uitgeverij de Woordenwinkel

www.woordenwinkel.nl

© 2023 Nizaar Makdoembaks

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, filmopnamen of andere manieren, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

ISBN 978-90-76286-37-2

NUR: 692

Omslagverantwoording

Illustratie: Michiel Tan.

Inhoud

Een tweeluik over de slavernij in Suriname	6
Betekenis van woorden	7
Voorwoord	9
Inleiding.....	19
Hoofdstuk 1 Wanica, Beeke en Polak	24
1.1 Het Pad van Wanica – Wittchow en Beeke	24
1.1.1 Wanica op kaarten.....	24
1.1.2 Wanica bekend als houtwingebied	29
1.1.3 Georg Wilhelm Wittchow verhuurder houtgrond Halfwegen in Wanica.....	31
1.1.4 Hermanus Beeke, huurder houtgrond Halfwegen in Wanica.....	35
1.1.5 Wanica bekend onderduikgebied.....	39
1.2 De Polaks in Wanica.....	50
1.2.1 De Post Polak of Post Ephraimszegen	56
1.3 Polak en het kanaal en de brug van de Domineekreek in Wanica.....	60
1.3.1 Kanaalgravers verzocht om brug te bouwen.....	61
1.3.2 Polak en anderen maakten bezwaar tegen het zelf bekostigen van de brug.....	65
1.3.3 Ephraim Polak beboet wegens het niet schoonmaken van de kreek, 1783.....	77
1.3.4 Ephraim Polak mag het Pad van Wanica verhogen, 1784.....	79
1.4 De verdienmodellen van Polak.....	81
1.4.1 Polak en Sanches handelden in geweren en hadden huizen in de stad	82
1.4.2 Ephraim Polak bezat diverse huizen in het centrum van Paramaribo	83
1.4.3 Polak en Siefert leverden houtproducten aan de overheid	84
1.4.4 Ephraimszegen verhuurde slaafgemaakten aan staatsleger Fourgeoud	87
Hoofdstuk 2 Slaafgemaakten: honger en straf of weglopen en onderduiken	89
2.1 Culturele vrijheid aan banden om saamhorigheid tegen te gaan	90
2.1.1 Vrijheidslied en feesten slaafgemaakten zetten kwaad bloed, 1760	91
2.1.2 Verbod watermamadansen buiten Paramaribo.....	95
2.2 Kiezen tussen hongerdood/doodgezweept worden óf onderduiken	101

2.2.1 Plantage Courcabo: uitzondering en regel, 1759-1762.....	102
2.2.2 Nepveu: uithongeren onderduikers is de beste remedie, 1772	110
2.3 Over brute straffen, executievergoedingen en nieuwe regels	113
2.3.1 Eigenaar van onderduiker wil straf laten uitvoeren op plantage, 1772	115
2.3.2 Benen van onderduikers Aminda en Primo afgezet, chirurg betaald	118
2.3.3 Ook rechters verdienden aan executies slaafgemaakten, 1778.....	120
2.3.4 Zelfs heilige Joodse plaats niet veilig voor slaafgemaakten.....	121
2.3.5 Meldingsplicht voor eigenaren van ondergedoken slaafgemaakten, 1776.....	123
2.4 Goede voorbereiding en hulp vereist bij weglopen en onderduiken, 1761	125
2.4.1 Onderduikers konden illegaal wapens aanschaffen, 1760	128
2.5 Kerken bidden voor de militie en volledige destructie van onderduikers	130
Hoofdstuk 3 De vervolging van onderduikers in Wanica, 1773-1776	132
3.1 Uitroeiingspremies tegen de onderduikers, 1744-1772.....	134
3.1.1 Slaafgemaakten soms opzettelijk vermoord voor de premie, 1753-1755	135
3.1.2 Zo veel mogelijk onderduikers levend vangen voor doodstraf, 1762-1763	136
3.1.3 Premies voor slaafgemaakten bij doden gevluchte lotgenoten, 1771-1774	139
3.1.4 Bevredigde onderduikers en inheemsen helpen gouvernement, 1775-1776	141
3.2 Veldslagen tegen onderduikers van Wanica en achter Paramaribo	143
3.2.1 Slaafgemaakte Akkera lokte onderduikers in de val op houtgrond Wanica....	144
3.2.2 Commando Friderici om weglopers achter Paramaribo op te zoeken	151
3.2.3 Wittchows ondergedoken slaafgemaakte in Beekhuijsen kwam terug.....	154
3.2.4 Premiejagende inheemsen in conflict met de Wanicaonderduikers, 1775.....	157
3.2.5 Hermanus Beeke en de compagnie vrije mulatten en slaafgemaakten	160
3.3 Polak en de Wanicahoutvesters tegen onderduikers.....	173
3.3.1 Polak en anderen dienen verzoek tot verbreding Pad van Wanica in, 1768.....	173
3.3.2 Onderduikers overvallen grond van Polak en nemen vrouwen mee, 1774.....	177
3.3.3 Onderduikers plegen overvallen in Wanica en op grond van Polak, 1775.....	178
3.3.4 Sieffart en Neptunes van het Vrijkorps op jacht achter Paramaribo, 1775.....	181
3.3.5 Premie voor slaafgemaakten Polak voor doden wegloper, 1775	184
3.3.6 Nachtwacht vrije slaafgemaakten over de Nieuwe Lands Grond	186

3.3.7 Polak verzocht heemraden weglopersdorp te vernietigen, 1780	189
Hoofdstuk 4 De zaken van Polak en raad-fiscaal Wichers tegen Beeke	192
4.1 Slavin van Polak zwaar mishandeld op Halfwegen, gehuurd door Beeke	192
4.1.1 Verklaring van Brand, d.d. 21-12-1776.....	194
4.1.2 Eerste verklaring van Joseph Isak Moses Polak, d.d. 21-12-1776	197
4.1.3 Tweede verklaring van Joseph Isak Moses Polak, d.d. 21-12-1776	199
4.1.4 Verklaring van de heer I.S. Gotthold, d.d. 21-12-1776	200
4.1.5 Verklaring van de heer Lavanschij, d.d. 27-12-1776.....	200
4.1.6 Raad-fiscaal Wichers had advies nodig in de zaak Polak versus Beeke.....	203
4.1.7 Beeke niet bestraft voor mishandelen slavin van Polak	205
4.2 Ook op Wanicagronnd van Polak slecht beheer en te weinig kost	207
4.3 Meisje Sophia gestorven aan genitale verminking door Beeke	208
4.3.1 Verklaring Fortuijn op 14-7-1777 met weerspreking van Beeke.....	209
4.3.2 Chirurgijn-majoor Heijsler bevestigde relaas van Fortuijn, d.d. 2-8-1777.....	214
4.3.3 Verhoor Adam, Secondo en Mastenbroek, d.d. 7-8-1777	215
4.3.4 Nieuw verhoor Hermanus Beeke, d.d. 11-8-1777	219
4.3.5 Sectierapport van chirurgijn-majoor Heijsler over Sophia.....	221
4.3.6 Strafeis en conclusie overgedragen aan gouverneur Jan Nepveu.....	223
4.3.7 Hermanus Beeke mild gestraft voor moord op meisje Sophia	229
4.3.8 Ter vergelijking: onderduikers opgehangen, bakker spitsroeden lopen.....	231
4.4 Zwellen door honger	233
4.5 Wat is er met het stoffelijke overschot van Sophia gebeurd?	237
4.6 Zaken Beeke eerder uitzondering dan regel	239
Conclusies	240
Noten	244
Literatuur	252
Lijst van bijlagen	254
Bijlagen.....	255
Bijlage 1 – Naamgenoten van Hermanus Beeke in achttiende-eeuws Suriname	256
Bijlage 2 – Wrede straffen voor slaafgemaakten in achttiende-eeuws Suriname.....	267

Het geweld en de pijn van de Hollandse slavernij

Deel I

*'Deese tijd deese tijd na deese Komt een andere tijd'**

Een tweeluik over de slavernij in Suriname

Dit boek is het eerste deel van een tweeluik over de slavernij in Suriname. De rode draad daarin is steeds weer invoelbaar maken wat de intense dagelijkse impact van de slavernij was op de levens van de slaafgemaakten. Dit is een aspect dat raakt aan de essentie van de slavernijpraktijk: honger, onmenselijke werklust en zware mishandeling, vaak met dodelijke afloop. In dit eerste deel stel ik twee concrete voorbeelden centraal: het ene voorbeeld belicht het wangedrag van een slavenhouder annex ondernemer, en het andere betreft de lotgevallen van een zwaar verminkt slachtoffer. Duidelijk wordt dat geld verdienen boven alle menselijkheid ging.

Het andere deel van dit tweeluik gaat over de marrons: de slaafgemaakten die vluchtten, onderdoken in het bos en daar probeerden een bestaan op te bouwen. Het is een uitgebreide beschrijving van de overlevingsstrijd van de marrons genaamd Coffij Makka Makka. Het koloniale bewind heeft bijna een eeuw lang geprobeerd deze mensen *'geheel uijt te roejen'*. Dat is niet gelukt. Zij waren de voorvaderen van de Kwinti, die anno 2023 in Boven-Coppename wonen, onder leiding van granman Remon Clemens.

Pas in de 21e eeuw is door de Nederlandse staat toegegeven dat de slavernij erkend zou moeten worden als een misdaad tegen de menselijkheid en heeft Nederland excuses aangeboden voor het slavernijverleden.

* *Deese tijd*, lied gezongen door slaafgemaakten in het achttiende-eeuwse Suriname bron: NL-HaNA, Sociëteit van Suriname, 1.05.03, inv.nr. 309, folio 248, 11 februari 1760.

Betekenis van woorden

Akker	0,05 ha
Bevredigd	waarmee vrede gesloten is, van toepassing op onderduikers gemeenschappen zoals de 'bevredigde Aucaners'
Bosneger	bevredigde ondergedoken slaafgemaakten en creolen
Boscreool	kind van ondergedoken slaafgemaakten of creolen, geboren in het bos
Creool	kind van slaafgemaakten, geboren in Suriname
Dram	rum uit melasse verkregen
Gemeene Weide	gemeenschappelijke weidegrond buiten Paramaribo, voor het gebruik moest worden betaald aan het gouvernement, aan het 'comptoir van landtaksen en gemeene weiden'
's Hage	's-Gravenhage, Den Haag
Indianen	inheemsen
Ingelanden	landeigenaren
Kabbes	palmkool, het eetbare deel van de palm; deel waar de bladeren ontspruiten. (Dragtenstein, 2002)
Kapoeweri	struikgewas, secundair bos
Korjaal	Surinaamse boot van uitgeholde boomstam
Kostgrond	akkerbouwgrond voor eigen gebruik
Mulat/Mulattin	kind j/m van een witte en slaafgemaakte of creool
Neger	slaafgemaakte man
Negerin	slaafgemaakte vrouw
Obia	aangewend voorwerp om magische invloed te laten uitoefenen
Oxhoofd	inhoudsmaat: 230-240 liter
Piene swamp	moerasbos waar de palmsoort <i>pien</i> overheerst, ook bekend als de palissadeboom, pienboom of pinapalm (Donselaar 2013: 166)
Plakkaat	een wettelijke maatregel met een algemeen en duurzaam karakter; de maatregel werd genomen door de gouverneur en het Hof van Politie. Ook wel gespeld als 'plakaat' of 'placaat'.
Schuilders	ondergedoken slaafgemaakten
Sociëteit	Geootrooierde Sociëteit van Suriname te Amsterdam
Sodomie	'tegennatuurlijke' seksuele handelingen, dat wil zeggen alle seksuele handelingen die niet gericht zijn op de voortplanting
Spaanse bok	lijfstraf waarbij men de handen samenbond; daarna wrong men de knieën tussen de samengebonden handen door en stak dan een stok tussen de armen en de opgetrokken knieën

Tayer	plant uit de aronskelkfamilie waarvan men de bladeren en knollen at; de knollen zijn tot op de dag van vandaag een basisingrediënt van het klassieke Surinaamse gerecht pom
Tijding	bericht, waarschuwing
Vaam	volumemaat voor hout: 350 x 80 x 20 cm tevens: meeteenheid ter grootte van 6 voet (1,8288 meter)
Vrijkorps	in 1772 opgericht korps van mulatten en slaafgemaakten, ook bekend als Zwarte Jagers of Redi Musu, naar de rode mutsen die zij droegen
Vrije neger	vrijverklaarde slaafgemaakte
Weglopers	van de eigenaren weggelopen slaafgemaakten die meestal in de bossen onderdoken

Voorwoord

De gebeurtenissen in dit boek spelen zich grotendeels af in wat later mijn geboortewijk zou zijn: Wanica. Ik woonde op een erf in eigendom aan de Calcuttastraat, tussen de **Locus-** (later Hernhutterstraat) en de **Bolletriestraat** en de **Kankantrie-** en de **Slangenhoutstraat**. Als kleuter, begin jaren 50 van de 20e eeuw, hoorde en zag ik hoe Afro-vrouwen onder het zingen van treurliederen hun familie, voorouders en goden eer betoonden met giften van drank, voedsel en geld in een baskiet (mand). Iedereen die daar was op dat moment raakte diep onder de indruk, ook ik. Pas na deze historische studie begrijp ik waarom ik toen zo stil werd van dat religieuze ritueel.

Ik woonde aan de Calcuttastraat.[1]

De gezangen en rituelen hadden eeuwen van repressie en vernietiging overleefd en waren de levende getuigen van de wreedheid die ruim twee eeuwen lang over Suriname heerste, alsook van de volharding van de mensen die daaraan wisten te ontsnappen door onder te duiken in de bossen. Dit boek gaat over de diverse aspecten van het wegvlugten van plantages en onderduiken.

Toen ik het historisch onderzoek naar mijn geboortestreek startte, kwam ik vele getuigenissen hiervan tegen. Veel van de geschiedenis en geschiedschrijving concentreerde zich rond Beekhuysen, waarover veel bewaard is gebleven en bijgevolg veel over is geschreven. Voor dit boek heb ik materiaal samengebracht dat gaat over de andere kant van het pad en het kanaal van Wanica, de rij plantages en gronden die haaks op Beekhuysen lag:

Plantages rond het Pad van Wanica op de kaart van Lavaux uit de achttiende eeuw.[2]

Wanica en omstreken

Met Wanica en omstreken doel ik op het gebied dat gelegen is buiten en achter Paramaribo, tussen de Surinamerivier en de Saramaccarivier. Met aan de ene kant de monding van de Wanicakreek in de Saramaccarivier als begrenzing, en aan de andere kant daar waar 'Het Pad van Wanica' staat op de voorgaande kaart van Lavaux. Volgen we dit pad richting Paramaribo dan komen we over de Dominékreek (Poelephantjebrug) via de Wanicastraat (vroeger nog onderdeel van Pad van Wanica) en via de Fiottebrug (Viottebrug) achter de Graavestraat, van waar we via het gouvernementshuis Paramaribo weer uit gaan en uitkomen bij redoute Purmerend, gelegen aan de Surinamerivier.

In dit gebied werkten gedurende de achttiende eeuw op de plantages (voornamelijk houtgronden) duizenden slaafgemaakten uit Afrika en tientallen inheemsen, de oorspronkelijke bewoners. De meeste eigenaren die in de 18e eeuw activiteiten ontplooiden op deze gronden waren Amsterdamse Joden en Europese christenen. De meeste Joden in Suriname woonden en werkten in Jodensavanne. Hier waren ze met Afrikaanse slaafgemaakten die het werk deden ruim een eeuw actief als plantagehouders in onder andere suiker, koffie en cacao. Daarnaast was er een aantal Joodse planters actief in de houtwinning aan het Pad van Wanica, bijvoorbeeld op de plantage Ephraimzegen van de gebroeders Polak.

Veel plantagebezitters verlieten de Jodensavanne en legden zich ook toe op andere sectoren dan de landbouw. In de christelijke gemeenschap bleef deze ontwikkeling niet onopgemerkt. In de eerste helft van de 19e eeuw schreef men hierover:

'Over het algemeen hebben de Joden in Suriname den landbouw (vroeger vond men zeer rijke planters onder hen) verlaten en zijn meer tot het commerciële overgegaan, dat dan ook de oorzaak geweest is, dat vele in bloei en welvaart zoo ongemeen sterk afnemen en de Joden-savana geheel in verval geraakt en bijna ontvolkt is.' (Teenstra, 1842: 47)

Beekhuijsen

Onderzoekers stelden dat plantage Beekhuijsen aangelegd werd door Benjamin Beeke en dat de naam van de plantage is afgeleid van zijn achternaam.[3] Een andere hoofdpersoon in dit boek, naast Ephraim Polak, is een naamgenoot en mogelijk familielid van de stichter van Beekhuijsen: Hermanus Beeke. Deze begon in Suriname als bakker, maar stapte over op het beheren van een houtplantage in Wanica die hij huurde. Hoofdstuk 4 is gewijd aan een rechtszaak tegen deze Hermanus Beeke, die een slaafgemaakte vrouw genaamd Sophia met een mes verminkte aan haar genitaliën om haar vervolgens levend te laten koken. De vrouw overleefde deze wreedheid niet. Suriname kende in de achttiende eeuw vele Beekes, maar het voert te ver om mogelijke familiebanden aan te tonen. In bijlage 1 geef ik een omschrijving van een aantal Beekes ter illustratie; mogelijk waren zij familie van elkaar en van Benjamin en/of Hermanus.

Plantage Beekhuyzen voor $\frac{3}{4}$ in bezit geweest van Johan de Goyer. 'Van links naar rechts: botenhuizen, plantagehuis (achter de bomen), en suikerfabriek aan de Dominékreek. 18e-eeuws schilderij in het bezit van de familie Six.' (Dikland, 2001)

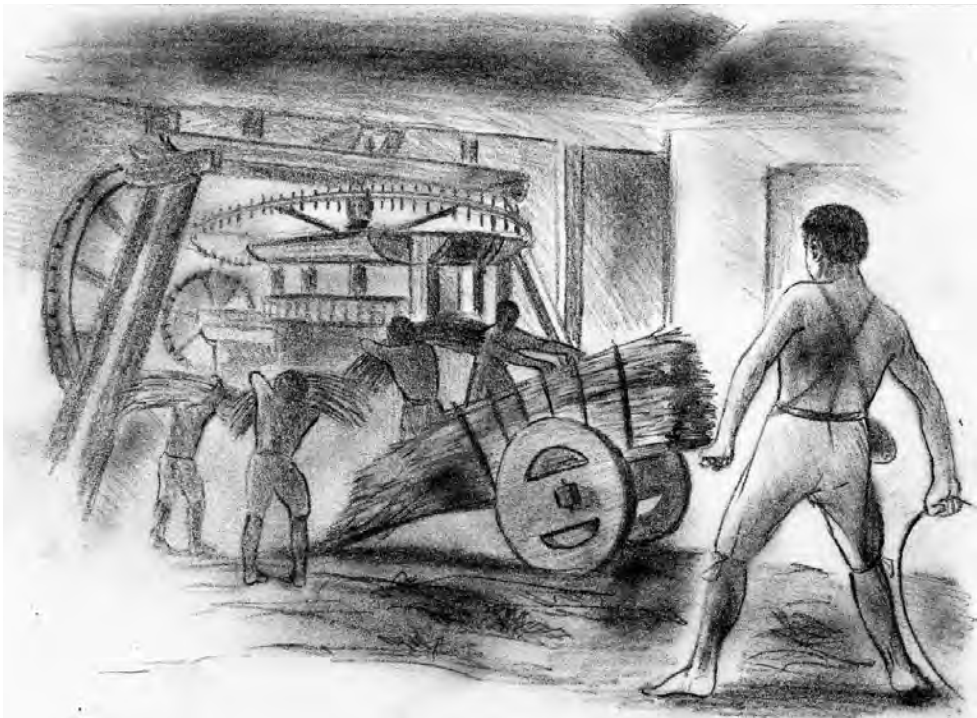
Voor het aanleggen van plantages werd het bos open gekapt door slaafgemaakten.

Het bos van Beekhuyzen werd door slaafgemaakten open gekapt voor bewoning en beplanting (foto's van latere, machinale ontbossing van 1954, West-Suriname).[4]

Na de ontbossing begon het egaliseren om ruimte voor plantages en woonerven te creëren.

Interieur van de suikerfabriek aan de Dominékreek.

629

Requ en Calculatie der 25de Van de Suikere getaelden int
 Hoeker Schip het Lam Schipper Philips Waeter Vliet Van hier
 Nettrucken Naer Amst^{er}dam Op den 17 Octob. 1722

N ^o .	Naam	Stuk.	Netto gewicht	Da 25 ^{de}
10.	Nicolaes Wandich aloude vande Co. peicij	10.	8000.	200
20.	W. P. Rajneval	20.	10000.	400
15.	Nicolaes Wandich Voor Reek vande Wied Amsing en Son	15.	12000.	300
60.	Paeniel Pichot	60.	48200.	1205
40.	Gerit Pater	40.	32000.	800
26.	Nicolaes Van Beek	26.	20800.	520
15.	Jan Kers ^{ke} Keller	15.	12000.	300
10.	J. Honsterdijk	10.	8000.	200
6.	De Weerd ^{er} Ametius	6.	4800.	120
20.	De Erven J. Bagelman	20.	16000.	400
20.	Benjamin Beuke	20.	16000.	400

Op 17 oktober 1722 door Benjamin Beeke en anderen geëxporteerde suiker.[5]

49

Generaale keur Lyst der Suikerer vuyt de Rivieren
 Surinamen, Commewyne, Cottica en Perca, en aan
 Paramaribo van de Ondersaande Planters, en andere
 in den Jaare 1777 te meten.

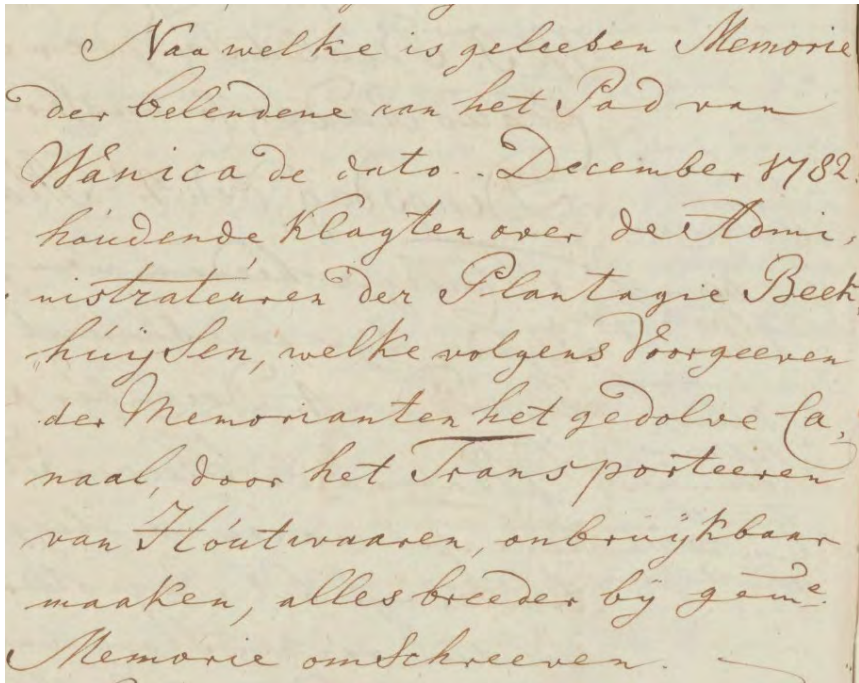
Plantagen	Eygenaar	Stuurders	Oxhoofden
Meersorg	Er. P. Amsing		109.
Beekhuijsen	Er. Pater		216.
Wouterlic	Hottung & Barlongg		51.
Dykred	Jan Wontanc		439.
Tout au fait	Er. J. L. van Son		286.
la liberte	Guiseau & Comp ^e		220.
Stouthuysen	Bachman & Comp ^e		192.
ornamibo	La Bourde		166.

Slaafgemaakten produceerden in 1777 op plantage Beekhuijsen 216 oxhoofden suiker.[6]

Plantage Beekhuijsen was ook een houtplantage

Na de delving van het kanaal van Wanica (Dominékreek) werd dit veel gebruikt door houtvesters van Beekhuijsen en andere plantages om hun houtwaren sneller naar de houtmarkt in de stad te brengen. Door de drukke vaart liep het kanaal schade op en begonnen andere belanghebbenden zich hierover te beklagen. Op 4 en 26 maart 1783 nam het college van houtvesters een klacht van december 1782 over de administrateur van

plantage **Beekhuijsen** in behandeling over de vraag of het gedolven kanaal door het transporteren van houtwaren onbruikbaar was geraakt:

Naa welke is geleesen Memorie
der belendene aan het **Pad van**
Wanica de dato... Decembe, 1782.
houdende Klagten over de Admini-
strateuren der Plantagie **Beek-**
huijsen, welke volgens Voorgeeven
der Memoranten het gedolve **ca-**
naal, door het Transporteeren
van Houtwaaren, **onbruikbaar**
maaken, alles breeder by gem.
Memorie omschreeven.

*'Naa welke is geleesen Memorie der belendene aan het **Pad van Wanica** de dato...
December 1782, houdende Klagten over de Administrateuren der Plantagie
Beekhuijsen, welke volgens Voorgeeven der Memoranten het gedolve **Canaal**, door het
Transporteeren van Houtwaaren, **onbruikbaar maaken**, alles breeder bij gem.
Memorie omschreeven.'* [7, nadruk NM]

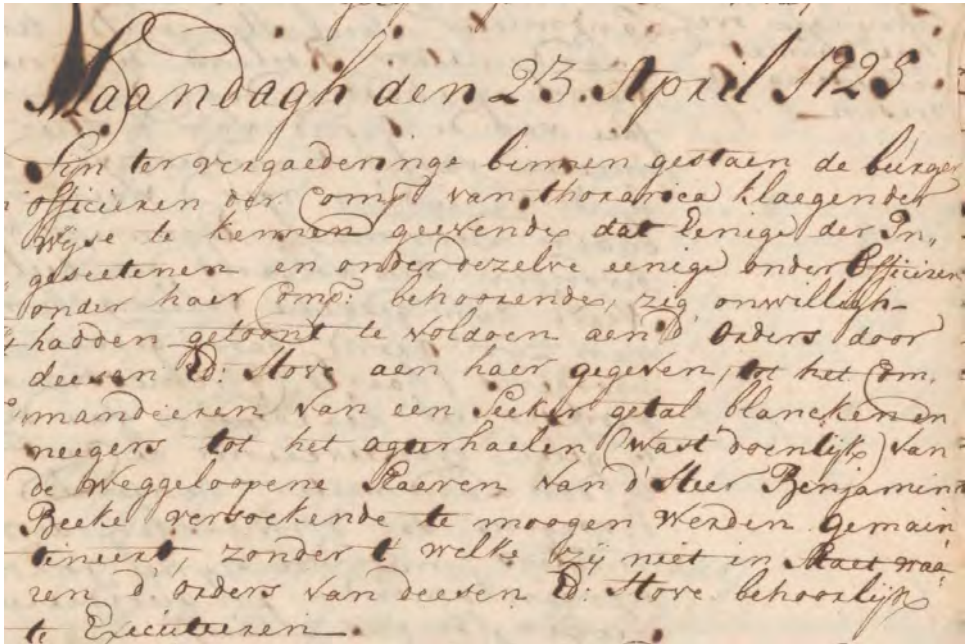
Op 26 maart 1783 besloot het college van houtvesters de administrateurs van plantage **Beekhuijsen** te verbieden de vaart te gebruiken voor welke handel in houtwaren dan ook.[8]

Onderduikers

Voor de slaafgemaakten was het werk van het aanleggen en bewerken van de plantages zeer zwaar. De voeding was doorgaans slecht en de straffen buitenproportioneel. Hierdoor, en ook door ziekten, was de levensverwachting zeer laag. Dit alles gaf aanleiding om van de gronden en plantages weg te lopen en in de omgeving of diep in de bossen onder te duiken. In de literatuur worden slaafgemaakten die dit deden veelal 'weglopers' genoemd, naar de terminologie die de koloniale overheid destijds hanteerde. Persoonlijk zie ik het weglopen echter als niet meer dan een momentopname. Wat de slaafgemaakten werkelijk deden, was **onderduiken** in de bossen en daar zo goed en zo

kwaad als het ging hun eigen leefgemeenschappen stichten. Derhalve zie ik slaafgemaakten die wegvluchtten van plantages als vluchtelingen of onderduikers.

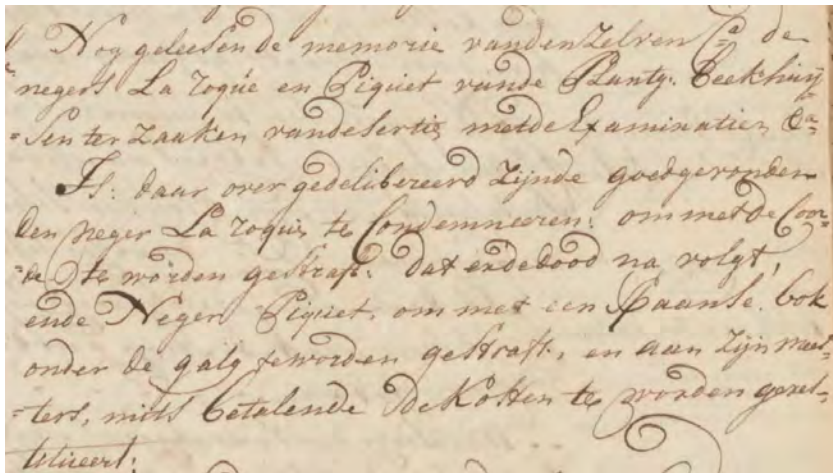
Ook op Beekhuijsen had men hiermee te maken. Zo beklaagde in 1725 een aantal burgerofficiëren van Thorarica zich over de onwilligheid van ingezetenen en onderofficiëren om ondergedoken slaafgemaakten van Benjamin Beeke te helpen opsporen, ondanks een opdracht van het hof:

Maandagh den 23. April 1725.
Sijn ter vergaderinge binnen gestaen de burger
officiëren der Comp van Thorarica klaegden der
Wijse te Kennen geveende dat **Eenige der**
Ingeseetenen en onder dezelve eenige onder Officiëren
onder haer Comp: behoorende, zig onwilligh
hadden getoont te voldoen aen d' Orders door
deesen Ed: Hove aen haer gegeven, tot het Com-
mandeeren van een Seeker getal blancken en
neegers tot het agerhaelen (Wast doenlijck) van
de Weggeloopene Slaeven van d' Heer Benjamin
Beeke versoekende te moogen Werden Gemaint
neert, zonder 't Welke Zij niet in Staet wa-
ren d' Orders van deesen Ed: Hove behoorlijck
te Executeeren.

'Maandagh den 23 April 1725, Sijn ter vergaderinge binnen gestaen de burger officieren der Comp van Thorarica klaegen der Wijse te Kennen geveende dat **Eenige der Ingeseetenen en onder dezelve eenige onder Officiëren** onder haer Comp: behoorende, zig, **onwilligh** hadden getoont te voldoen aen d' Orders door deesen Ed: Hove aen haer gegeven, tot het Commandeeren Van een Seeker getal blancken en neegers tot het **agerhaelen (Wast doenlijk) Van de Weggeloopene Slaeven Van d' Heer Benjamin Beeke** versoekende te moogen Werden gemaint neert, Zonder 't Welke Zij niet in Staet waaren d' Orders Van deesen Ed: Hove behoorlijk te Executeeren.' [9, nadruk NM]

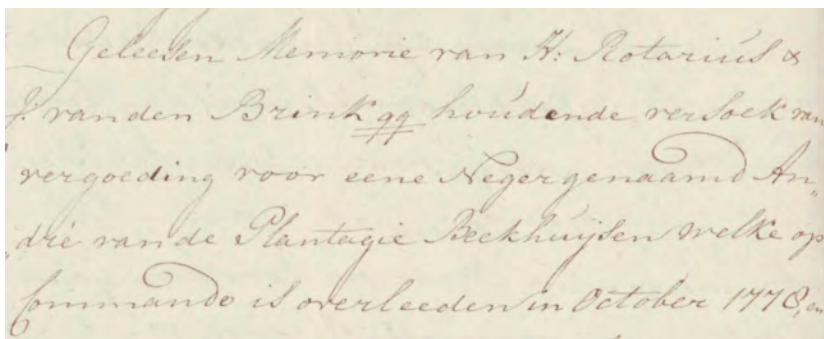
Na een dergelijke 'slavenjacht' strafte men de gevangengenomen onderduikers zwaar. Er volgde dan ophanging of een openbare vernedering en pijniging met zweepslagen in geboeide en geknielde houding, de beruchte **Spaanse bok**. Zo kwam in 1769 slaafgemaakte La Roque van plantage Beekhuijsen door ophanging te overlijden en strafte men zijn plantagegenoot Piquet in dezelfde periode met een Spaanse bok:

A snippet of a handwritten Dutch document in cursive script. The text is written on aged, yellowed paper. It begins with 'Nog gelezen de memorie van den Zelfen de negers La Roque en Piquet van de Plantg. Beekhuijsen ter Zaaken van deserties met de Examinatie, & Is: daar over gedelibereerd zijnde goedgevonden den neger La Roque te Condemneeren: om met de Coorde te worden gestraft: dat er de dood na volgt, ende Neger Piquet, om met een Spaanse bok onder de galg te worden gestraft, en aan zijn meesters, mits betalende de Kosten te worden geresitueert:'.

Nog gelezen de memorie van den Zelfen de negers La Roque en Piquet van de Plantg. Beekhuijsen ter Zaaken van deserties met de Examinatie, & Is: daar over gedelibereerd zijnde goedgevonden den neger La Roque te Condemneeren: om met de Coorde te worden gestraft: dat er de dood na volgt, ende Neger Piquet, om met een Spaanse bok onder de galg te worden gestraft, en aan zijn meesters, mits betalende de Kosten te worden geresitueert:

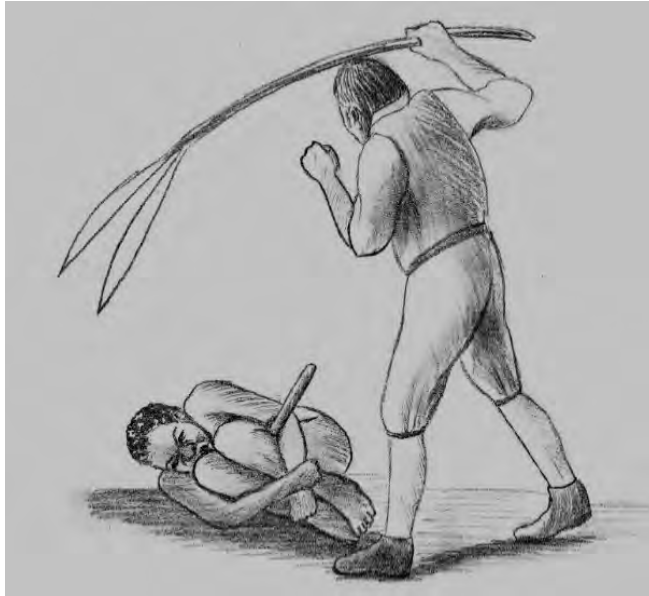
'Nog gelezen de memorie van den Zelfen de negers La Roque en Piquet van de Plantg: Beekhuijsen ter Zaaken van **deserties** met de Examinatie & Is: daar over gedelibereerd Zijnde goedgevonden den neger La Roque te Condemneeren: om met de Coorde te worden gestraft: dat er de dood na volgt, ende Neger Piquet, om met een Spaanse bok onder de galg te worden gestraft, en aan zijn meesters, mits betalende de Kosten te worden geresitueert: [10, nadruk NM]

In mei 1780 verzochten de raadsheren Rotarius en Van den Brink om een vergoeding voor de eigenaar van de slaafgemaakte Andree van plantage Beekhuijsen, die op een expeditie tegen onderduikers in oktober 1778 het leven liet:

A snippet of a handwritten Dutch document in cursive script. The text is written on aged, yellowed paper. It begins with 'Gelezen Memorie van H: Rotarius & h. van den Brink qq houdende verzoek van vergoeding voor eene neger genaamd Andre van de Plantage Beekhuijsen welke op Commando is overleeden in October 1778, en'.

Gelezen Memorie van H: Rotarius & h. van den Brink qq houdende verzoek van vergoeding voor eene neger genaamd Andre van de Plantage Beekhuijsen welke op Commando is overleeden in October 1778, en

'Gelezen Memorie van H: Rotarius & h. van den Brink qq houdende verzoek van vergoeding voor eene neger genaamd Andre van de Plantage Beekhuijsen welke op Commando is overleeden in October 1778.' [11]

Slaafgemaakte Piquet kreeg als straf een Spaanse bok.

Op 25 maart 1952 poseerde ik (armen zijwaarts) met familie voor suikerriet aan de Calcuttastraat (Beekhuijsen) dat mogelijk nog stamt uit de slavernijtijd.

Foto: privé-archief.

Inleiding

In 1777 vermoordde ene Hermanus Beeke een slaafgemaakte vrouw die hij in eigendom had, genaamd Sophia. Beeke verminkte Sophia's genitaliën met een mes en liet haar vervolgens in een tobbe kokend water stoppen. Zij overleed later aan haar verwondingen. Haar leeftijd is niet bekend, maar in de stukken spreekt men van *'het meisje Sophia'*. [1] Die stukken zijn rechtszaakdocumenten. De gruwelijke mishandeling door Beeke kwam aan het licht door een klacht van een slaafgemaakte man die hij in eigendom had, genaamd Fortuijn. Fortuijn durfde het aan een klacht in te dienen bij de raad-fiscaal over het handelen van Beeke, hoewel slaafgemaakten niet als mensen werden gezien en dus ook niet als getuigen konden optreden. De bevestiging van Fortuijns relaas door een arts die een lijkschouwing op Sophia uitvoerde, zorgde ervoor dat Beeke toch in staat van beschuldiging werd gesteld.

De genitaal verminkte Sophia werd in een tobbe kokend heet water gestopt.

Bij deze zaak kwam ook naar voren dat er een half jaar eerder ook al klachten over Beeke waren ingediend bij de raad-fiscaal. Ook toen door slaafgemaakten die hij in eigendom had, maar tevens door de eigenaar van een buurplantage, Ephraim Jacobs Polak. Deze Polak deelde met zijn broer Aron Jacobs het eigendom van de plantage Ephraimszegen die onderdeel uitmaakte van een aaneengesloten rij gronden aan het pad en kanaal van Wanica, net buiten Paramaribo. Beeke huurde daar de grond Halfwegen, die vlakbij Ephraimszegen lag. Een slaafgemaakte vrouw van Polak die naar alle waarschijnlijkheid verging van de honger, vluchtte van Ephraimszegen in weerwil van de brute straffen die op weglopen stonden. Zij werd betrapt in de kippenren van Beeke, waar

zij kippen probeerde te stelen, Toen ze vluchtte, werd ze ernstig verwond door de slaafgemaakte opzichter die achter haar aan ging met een kapmes.

De klacht van Polak hield in dat hij de behandeling van slaafgemaakten door Beeke sterk afkeurde, de mishandeling en het te weinig eten geven, maar vooral dat hij financiële genoegdoening wilde voor de geleden schade aan zijn eigendom, de verwonde vrouw. Polak was een man die niet alleen aan de productie van zijn plantages wilde verdienen, maar aan alles wat met de plantage-economie te maken had: verhuur van slaafgemaakten, belastingvoordeel bij het verlenen van gunsten en het innen van premies voor ondergedoken slaafgemaakten die door hem of zijn slaafgemaakten werden gedood. Op Ephraïmszegen was zelfs een militaire post waar manschappen van het Vrijkorps van mulatten en slaafgemaakten waren gestationeerd in het wachthuis.[2] Terwijl in hoge economische kringen moeilijkheden ontstonden door het dalend vertrouwen in de ongebreidelde groei van de plantage-economie in Suriname, hadden de plantagebeheerders in Suriname zelf andere zorgen: het terugdringen van het toenemend aantal weggelopen, in de bossen ondergedoken slaafgemaakten.

Economische achtergrond 1770-1780

De geschiedenis in dit boek beslaat voor 90% de periode 1770-1780 vanuit de Hollandse koloniale overheersing van Suriname. Die periode staat vooral bekend om de Amsterdamse beurskrach van 1773 en de vele faillissementen van plantagebedrijven. In zijn geschiedenis van de Sociëteit van Suriname schreef Fatah Black hierover echter:

‘De crisis van 1773 wordt weleens omschreven als het barsten van een bubbel. De te hoog opgedreven verwachtingen konden niet worden waargemaakt en het opgepompte vertrouwen zakte in. Maar een dergelijke voorstelling van zaken doet geen recht aan de expansie die dankzij het beschikbare kapitaal had plaatsgevonden.’ (2019: 141, nadruk NM)

Beurskrach of niet, economische groei bleef het hoogste doel van de handel in slaafgemaakten en plantage-economie in Suriname. Failliet verklaarde plantages werden ook niet verlaten: *‘[...] het eigendom werd door opeenvolgende faillissementen meer gecentraliseerd in de handen van een kleine groep investeerders. [...] De plantageproductie groeide zelfs aanzienlijk.’* (Ibid.) De *‘meedogenloze financiële sector’* was al eerder in de achttiende eeuw begonnen *‘met het investeren van indrukwekkende bedragen in de Atlantische slaveneconomie.’* (Ibid.: 130) De groei die hierdoor ontstond, was ongekend. Hoewel de suikerproductie terugliep, namen de koffie- en cacao-productie enorm toe. De toename van het werk waarmee de groei gepaard ging, had een desastreuus effect op de duizenden slaafgemaakten die tegen hun wil van Afrika naar Suriname werden gedeporteerd: *‘De sterfte op de plantages was, mede door het harde werk dat met de expansie van het plantageareaal gepaard ging, onvoorstelbaar.’* (Ibid., nadruk NM)